

Míra ekologického chování a stupeň dosaženého vzdělání

Vymezení předmětu a cíle výzkumu

Chceme-li mluvit o pozitivních dopadech globalizace, jedním z nejsilnějších argumentů jejich zastánců je přechod k vzdělanostní společnosti. Dostupnost informací i jejich absolutní množství se v globálním pohledu zvyšuje, byť je nadále silně ovlivněno panujícím socio-kulturním a ekonomickým klimatem. Vzdělanostní optimismus se vztahuje takřka ke všem současným společenským problémům, řešení ekologické krize nevyjímaje. Úsilím řady odborníků a ekologických aktivistů a skupin se do širokého povědomí obyvatelstva podařilo prosadit systémový pohled na environmentální problematiku, široké spektrum veřejnosti napříč stratifikačními kategoriemi si uvědomuje, že zásahy člověka do vlastního životního prostředí vedou k jeho trvalému poškození a tím k ohrožení základních podmínek pro vznik a reprodukci lidských společenství.

Pomineme-li katastrofické vize o nezvratnosti ekologické krize a o brzkém zániku člověka coby biologického druhu, jedním z nejsilněji akcentovaných návrhů řešení je změna hodnotového žebříčku od komodifikace přírody k ekosystémovému životnímu stylu, který je poněkud pompézně nazýván „trvale udržitelný“. Tato velká transformace je postavena na čtyřech pilířích: ekonomika, technologie, společnost a příroda. A právě rozvoj „trvale udržitelných“ technologií spolu s rozsáhlými socio-kulturními změnami směřujícími k „trvale udržitelnému“ životnímu stylu, (zahrnující změnu pohledu na konzum a jeho dopady, na recyklaci a odpadové hospodářství, způsoby a rozsah přepravy osob i dopravy zboží atd.) staví svoje teze na bázi vzdělanostního optimismu.

Cílem našeho výzkumu by měla být revize takového pohledu, prověření vazby mezi vzděláním a pohledem na ekologicky příznivé formy chování a reálný dopad informací získaných v různých formách vzdělávání na chování jedince v rámci každodenní reality.

Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka:

Do jaké míry ovlivňuje stupeň dosaženého vzdělání cílenou spotřebu ekologicky šetrných výrobků?

Na to, že je to hlavní výzkumná otázka, je moc konkrétní. Zaprvé omezujete vzdělání jen na jeho stupeň a zadruhé omezujete ekologické chování jen na spotřebu urč. výrobků. To není sociologicky správné, mít takto úzce formulovanou hlavní v. otázku.

Další velkou chybou je, že operacionalizace nekoresponduje s otázkou, neboť operacionalizujete věci, které se podle otázky výzkumu netýkají – tzn. vzdělání (typ..atd), a ne pouze stupeň vzdělání, a ekologické chování a ne pouzespoteřbu ek. šetr. výrobků.

Kdybyste formulovali otázku třeba „Jak ovlivňuje vzdělání ekologické chování občanů?“, tak byste se rázem vyhnuli oběma chybám.

Vedlejší výzkumné otázky:

Podle jakých kritérií se respondenti orientují při výběru ekologicky šetrných výrobků? (Jak respondenti chápou ekologicky šetrný výrobek?)

Jakou důležitost připisují respondenti spotřebě ekologicky šetrných výrobků ve srovnání s alternativními možnostmi ekologicky příznivého chování (např. cestování, odpady atd.)?

Kam se vám vytratila nezávislá proměnná? Tedy vzdělání? Pořád je nutno mít na paměti, že vše vás zajímá v závislosti na vzdělání!

Kontext výzkumu

Pojem „ekologicky příznivého“ nebo „trvale udržitelného“ životního stylu se stává součástí našeho každodenního nazírání světa. Přes rozsáhlou medializaci v poslední době je v odborné literatuře spíše

marginálním fenoménem. Zavádění „trvale udržitelných“ procesů a struktur do našeho sociálního světa se děje na základě silně abstraktní představy konceptu trvalé udržitelnosti, který často marně hledá oporu v odborných knihách či statích.

Představa „trvalé udržitelnosti“ je tedy neustále reinterpetována v mikrosociálních strukturách každodenní interakce a celkově se stává víceméně vágní a plytkou. To samé platí o ekologicky šetrných výrobcích. Pokud tedy chceme zkoumat přístup k ekologicky šetrným způsobům života, volíme je jako v podstatě deklaratorní proměnnou, jejíž objektivní význam je spíše významem objektivizujícím se v rámci symbolické interakce.

Dalším aspektem je tzv. „kognitivní disonance“ tedy nesoulad mezi získanou informací a skutečným jednáním člověka. Pokud by totiž informace, respektive její výstup znamenal radikální změnu např. životního stylu jedince, je velmi pravděpodobné, že dojde k vytěsnění informace. (Librová 1994) Vzdělanostní optimismus se navíc v otázce řešení ekologické krize diferencuje podle oborů a zaměření vzdělání (technické, humanitní atd.). V technice se mluví o snižování materiálních vstupů a zvyšování efektivity, v ekonomické sféře vzniká systém mezinárodních environmentálních norem, zaměřených na celou strukturu managementu firem v řadě oblastí (v ČR například ČSN EN : ISO 14001, 19001), v oblasti justice vzniká speciální obor environmentálního práva. Součástí výzkumu tedy nutně musí být i sledování tohoto kontextu environmentálního vzdělávání.

Strategie výzkumu a použitá technika sběru dat

Výzkum proběhne technikou dotazníkového šetření. Respondent bude dotazník vyplňovat v přítomnosti tazatele. Tím se zamezí selektivní návratnosti.

Problémy: Je třeba počítat s neochotou zodpovědět všechny otázky, případně celý dotazník.

Výběr populace a vzorku

Výběr populace

Výzkum bude orientován na respondenty ve věku 30 - 40 let mající trvalé bydliště v kraji Vysočina. Skupinu lidí tohoto stáří jsme zvolili proto, že se jedná o jedince, kteří by již měli mít určitý časový odstup od základního, středního a vysokého vzdělání a tím pádem by již měli být mimo vliv školní popularizace otázek životního prostředí. Zároveň již tito jedinci jednají na základě svých hodnot a názorů, podstatnou roli mohou hrát také životní zkušenosti.

Zúžení na populaci kraje Vysočina je nutné z hlediska provedení výzkumu, jeho časové, finanční a organizační náročnosti.

Možnosti výběru: V praxi by bylo podstatné, kdo by byl zadavatelem výzkumu. Dalo by se provést i srovnání mezi kraji, volba menšího regionu než kraj není vhodná, vliv místních podmínek (dostupnost jednotlivých typů škol) by zřejmě představoval značné zkreslení výsledků.

Co se týče věku: podle mě je sociologicky neprofesionální. Věk by měl být spíše jedním z nepřímých vlivů a bylo by zajímavé ukázat, jak vyvažuje vliv vzdělání. Pokud to však máte takto striktně vymezeno, je potřeba to uvést už v základní otázce.

Výběr vzorku

Vzorek bude vybírán náhodně.

Problémy s výběrem vzorku: Zajistit stejně velké vzorky podle výše dosaženého vzdělání metodou náhodného výběru.

Podle mě je spíše problém s tím věkem – zajistit reprezentativní vzorek pro populaci 30-40letých občanů z kraje Vysočina. Pokud bude skutečně reprezentativní, tak se o rozložení vzdělání ve vzorku nemusíte zajímat, neb bude odrazem skutečného rozložení mezi vybranou populací.

Operacionalizace

Proměnné:

1. vzdělání

a. dosažené formální školní vzdělání

indikátory: ZŠ, střední s maturitou, bez maturity atd.

- b. typ vzdělání(zaměření vzdělání: všeobecné, technické, humanitní přírodovědné)
indikátory: typ školy (průmyslová škola, všeobecné gymnázium, gymnázium se zaměřením, obchodní akademie atd.)
- c. jiné formy vzdělávání (rekvalifikace, firemní kurzy, odborné kurzy s ekologickou tematikou atd.)
indikátory: deklarované zaměření (výstup) kurzu či rekvalifikace (např.: kurz aplikace environmentálních norem ČSN EN : ISO 14001 ve výrobních procesech atd.)
- d. způsob ukončení (vztahuje se k jinému, než školnímu vzdělání)
indikátory: zda byl firemní kurz či rekvalifikace ukončena vydáním nějakého certifikátu, zda vydání certifikátu podléhá nějakému standardizovanému procesu certifikace (a tím např. získává mezinárodní platnost jako např. u norem ISO a podobně)

2. ekologické chování

- a. bydlení - *indikátory:* typ obydlí, způsob vytápění, využití energeticky úsporných spotřebičů
- b. potravin - *indikátory:* nákup průmyslově zpracovaných a balených potravin, zájem o původ potravin
- c. odpady - *indikátory:* třídění odpadu
- d. doprava - *indikátory:* využívání MHD, využívání motocyklu, automobilu, pohon a spotřeba automobilu
- e. angažovanost - *indikátory:* zájem o vzdělání v oblasti ekologie (časopisy), finanční podpora ekologických projektů, aktivní účast na ekologických projektech

Operacionalizace je pěkná. Škoda jen, že je o něčem jiném, než co vymezujete v základní výzkumné otázce.

Výzkum nepřímo ovlivněn:

- povoláním a sociálním zařazením (ačkoli to může do značné míry záviset na vzdělání)
- přístupem obce – dostupnost informací, dostupnost kontejnerů na tříděný odpad apod.
- další ověřování získaných znalostí, tzn. zda probíhá interní či externí přezkoušení, např. po uplynutí nějaké doby, zda jsou takto získané znalosti přímo používány v každodenní praxi atd.

Literatura

Baranovski, S. 2001. *Being Elsewhere: Tourism, Consumer Culture, and Identity in Modern Europe and North America*. Michigan: Ann Arbor.

Barry, J., Propos, J. 2000. *Citizenship, Sustainability and Environmental Research: Q Methodology and Local Exchange Trading Systems*. : Northampton: Edward Elgar.

Keller, J. 1993. *Až na dno blahobytu*. Brno: Hnutí duha.

Librová, H. 1994. *Pestří a zelení. Kapitoly o dobrovolné skromnosti*. Brno: Veronica a Hnutí Duha.

Librová, H. 2003. *Vlažní a váhaví. Kapitoly o ekologickém luxusu*. Brno: Doplněk.

Maharaj, N., Dorren, G. 1995. *The Game of the Rose: The Third World in the Global Flower Trade*. Utrecht: International Books.

Siegle, L. 2001. *Green Living in Urban Jungle*. Darlington: Green Books.

Trainer, T. 1995. *The Conserver Society. Alternatives for Sustainability*. London, New Jersey: Zed Books.

Keller, J. 2003. „Ekologická výchova a past vzdělanostní společnosti.“ *Časopis Veronica* 6: 1-3.

Smolíková, D. 2004. „Ekologické šlápoty“. *Sedmá generace* 2: 4-7.

Librová, H. 1997. „Ekologicky příznivé varianty života nerostou z jediného zdroje.“ In *Sociální studia* č.2: 117-132.

Neale, G. 1998. „Questioning Tourism.“ *Resurgence* No. 189: 52-53.

Librová, H. 2005. „Kupuji, tedy jsem“. *Respekt* 11: 18.

Horner, J. 1996. „Environmental Policy in Further and Higher education.“ Pp. 157-170 in *Environmental Issues in Education*. Aldershot: Arena.

Stephenson, R. 1996. „Environmental Education and the general public.“ Pp. 171-190 in *Environmental Issues in Education*. Aldershot: Arena.

- citace podle *Sociologického časopisu*